

איסור קצירה ובצירה

תקציר השיעור

א. הגדרת איסור קצירה ובצירה לאכילה

מה ההבדל בין איסור קצירה בשבת לבין איסור קצירה ובצירה בשביעית?

מלאכות הקצירה (בתבואה) והבצירה (בענבים) הן מארבע המלאכות שאסרה התורה בשביעית.

בהלכות שבת כל קצירה שהיא ובכל כמות שהיא אסורה, והקוצר כגרוגרת חייב חטאת.

אך בהלכות שביעית קצירה והבצירה מותרות שהרי התורה מתירה לאכול את הפירות שגדלו 'הַיְתָה שֶׁבֶת הָאָרֶץ לָכֶם לְאֹכְלָהּ', וכיצד יאכלו אם לא יקצרו? אלא ודאי הגדרת מלאכת האיסור שונה מהגדרתה בהלכות שבת.

בספרא (בהר פרשה א) התבאר שאיסור 'לא תבצור' הוא לא תבצור כדרך הבוצרים. ונחלקו הפרשנים בשאלה מהי 'כדרך הבוצרים' האסורה וביארו זאת בכמה אופנים:

- קצירה ובצירה של כמות מרובה ולא מועטת.
- קצירה ובצירה בכלים ייעודיים ולא בשינוי, מן השמור.
- קצירה ובצירה בכלים ייעודיים ולא בשינוי, מן ההפקר.
- קצירה ובצירה בכלים ולא ביד.

פסיקת ההלכה

לדעת הרמב"ם איסור קצירה ובצירה מהתורה הוא בין מן השמור ובין מן המופקר, ומשמעותו שלא ינהג מנהג בעלים בפירות. ולכן יש לקצור מעט מעט, וגם שאר העיבודים יהיו בכמויות קטנות.

לדעת הרמב"ן מדאורייתא פירות מופקרים אין איסור לקצור כדרכו, אלא גדרו חכמים שיקצור בשינוי ובכמויות מועטות. בספר קטיף שביעית (פרק כא סע' ב, ו) נפסק כדעת הרמב"ם שאסור לאסוף פירות השייכים לשנת השמיטה כדרך בעלים ובכמויות מסחריות, אלא רק בכמות קטנה לצריכה ביתית ובשינוי מהדרך הרגילה (כדעת הגר"א).

כיצד הותרו קצירה ובצירה בתקנת אוצר בית הדין שהובאה בתוספתא?

בתקנת אוצר בית הדין הותרו הקצירה והבצירה כבכל השנים וכן הותרו העיבודים לעשותם בבית הבד כבכל השנים.

הרמב"ם לא הזכיר את תקנת אוצר בית הדין. הרמב"ן לעומתו הזכירה בפירושו לתורה. להבנת הרדב"ז הרמב"ם לא הזכיר את תקנת אוצר בית הדין בהתאם לשיטתו שיש איסור קציר ובציר בכמויות מרובות.

להבנת ספר השמיטה, החזון איש והגר"ש ישראלי יסוד האיסור לקצור ולבצור בכמויות מרובות לדעת הרמב"ם הוא משום שבכך מבטא את בעלותו על הפירות, אך כאשר אחרים עושים כן, או במיוחד שלוחי בית הדין שניכר שמן ההפקר נאסף, כל עיקר האיסור אינו קיים ומותר.

ב. הגדרת איסור קצירה ובצירה לצורך עבודת הקרקע והאילן (דילול פירות)

האם דילול פירות נכלל באיסור קצירה ובצירה או שהוא מלאכה האסורה מדרבנן?

בהבנה הפשוטה איסור קצירה ובצירה אינו איסור מלאכה עצמי כאיסור זריעה וזמירה, אלא הוא נובע מתוקף קדושת פירות שביעית, ומכוח חובת הפקר פירות שביעית, שאין לבטא בעלות על פירות אלו. אם כן נראה שאין איסור קציר ובציר פירות שישית בשנה השביעית, וכן איסור קציר ובציר יהיה אף בשנה השמינית כל עוד גדלים פירות שחננו בשביעית הקדושים בקדושת שביעית.

הרמב"ם הוסיף לבאר שגם קציר ובציר שלא לצורך אכילת הפירות אלא לצורך עבודת הקרקע והאילן אסור בשמיטה. כלומר שיש איסור עצמי של עשיית מלאכות אלו בשמיטה.

לדעת פאת השולחן, ספר השמיטה והחזון איש, וכן נפסק בספר קטיף שביעית, קצירה ובצירה לעבודת הקרקע והאילן הן הרחבה של איסור זריעה נטיעה וזמירה, ולפיכך יהיה אסור לעשות זאת מתחילת השמיטה אפילו בקציר ובציר של פירות שנה שישית שאינם קדושים בקדושת שביעית.

ספר מעדני ארץ סובר שאיסור קציר ובציר לעבודת הקרקע והאילן נובע מאותו איסור של קצירה ובצירה של פירות שביעית לאכילה, והוא שאין לבטא בעלות על הפירות הקדושים בקדושת שביעית, והדבר מתבטא בשני אופנים, שקציר ובציר לאכילה בכמות גדולה וכן בקציר ובציר לצורך שאינו לאכילה, כקציר לתועלת לקרקע או כבציר לתועלת האילן. ולשיטה זו אין איסור קצירה ובצירה בשנה השביעית על פירות שנה שישית אלא רק על פירות שנה שביעית. וכן הוסיף שיהיה מותר להוריד פירות ערלה שגדלו בשביעית האסורים בהנאה ושאינם קדושת שביעית.

מקורות לשיעור 4

איסור קצירה ובצירה

מלאכות הקצירה (בתבואה) והבצירה (בענבים) הן מארבע המלאכות שאסרה התורה בשביעית 'את ספין קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר'.

ויקרא פרק כה

- (ג) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור פרמך ואספת את תבואתה.
(ד) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע ופרמך לא תזמור.
(ה) את ספין קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ.
(ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולתושבך הגרים עמך.
(ז) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל.

הראב"ם בפירושו למשנה (שביעית פ"ח מ"ו) מבאר שאין המטאות שאסור לבצור לאמרי כבשבת, שהרי נאמר בהמשך הפרשה 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה'.

רמב"ם פירוש המשנה שביעית פ"ח מ"ו

והוא לפי שאמר ה' ואת ענבי נזירך לא תבצר ואי אפשר לומר שרצונו בפסוק זה לאסור הבצירה לגמרי שהרי כבר התיר אכילתם באמרו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה.

עלינו לברר מהי אכן הגדרת האיסור.

א. הגדרת איסור קצירה ובצירה לאכילה

מה ההבדל בין איסור קצירה בשבת לאיסור קצירה ובצירה בשביעית?

בהלכות שבת אסורה כל קצירה שהיא ובכל כמות שהיא, והקוצר כגרוגרת חייב חטאת.

רמב"ם הלכות שבת פרק ז הלכה ד

וכן אחד הקוצר תבואה או קטנית או הוצר ענבים או הגודר תמרים או המוסק זיתים או האורה תאנים, כל אלו אב מלאכה אחת הן, שכל אחת מהן לעקור דבר מגידוליו מתכוון, ועל דרך זו שאר האבות.

רמב"ם הלכות שבת פרק ח הל' ג

הקוצר כגורגרת חייב, ותולש תולדת קוצר הוא, וכל העוקר דבר מגידוליו חייב משום קוצר. אך בהלכות שביעית המעשה ופועלות הקצירה והבצירה מותרות שהרי התורה מותרת לאכול את הפירות שגדלו 'תְּתִיתָה שְׂבֵת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָהּ', וכיצד יאכלו אם לא יקצרו? אלא ודאי שהגדרת מלאכת האיסור היא שונה מהגדרתה בהלכות שבת. מהי הגדרת מלאכות הקצירה והבצירה האסורות בשמיטה?

מהי הגדרת מלאכות הקצירה והבצירה האסורות בשמיטה?

ספרא בהר פרשה א

ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אין אתה בוצר, אבל אתה בוצר מן (המבוזר) [המופקר], לא תבצור, לא תבצור כדרך הבוצרים, מיכן אמרו תאנים של שביעית אין קוצים אותה במוקצה, אבל קוצה אתה בחורבה, אין דורכים ענבים בגת אבל דורכים בעריבה, אין עושים זיתים בבד ובקוטבי, אבל כותש ומכנים לבדידה...

משנה שביעית פ"ח מ"ו

תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצה אותם בחרבה אין דורכין ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה ואין עושין זיתים בבד ובקוטב אבל כותש הוא ומכנים לבודידה רבי שמעון אומר אף טוחן הוא בבית הבד ומכנים לבודידה.

קצירה ובצירה, כמות מרובה ולא מועטת

פירוש המשנה לרמב"ם

מוקצה שם המקום ששוטחין בו הפירות להתייבש כגון התאנים והענבים וחורבה אלק'רבה. ובד שם מסחטת זיתים... והכוונה בכל זה שצריך לשנות ושלל יתעסק בפירות שביעית כדרך שמתעסק בשאר שנים. והוא לפי שאמר ה' ואת ענבי נזירך לא תבצור ואי אפשר לומר שרצונו בפסוק זה לאסור הבצירה לגמרי שהרי כבר התיר אכילתם באמרו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ולא נתכוין כאן אלא כמו שביארו בספרא לא תבצור כנגד הבוצרים מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה.

מלשון התוספתא מתבאר שהגדרת האיסור היא 'לפני לבצור כדרך הבוצרים' ומכאן הרמב"ם מנחם שהאיסור הוא שאין להתעסק בכמויות גדולות כדרך הבוצרים ומכאן אין לקצור כמויות גדולות ואין להכניס למוקצה, שהוא מקום ייבוש כמויות גדולות של תאנים.

קצירה ובצירה בכלים ייעודיים ולא בשינוי, מן השמור

מוקצה - כלי ברזל שחותך בו תאנים כך שמו

חרבה - סכין לשון חרב

עריבה - לשין בה העיסה

לבדודה - כעין עריבה, וכולה מתני' דריש בתורת כהנים מדכתיב לא תבצור כדרך הבוצרים מכאן אתה אומר תאנה של שביעית אין קוצין אותה במוקצה וכולה מתני' מייתי התם, וכל מאי דאסרינן הכא היינו מן השמור אבל מן המופקר שרי כי אורחיה כדמוכה בירושלמי...

הר"ש ביאר הגדרת 'כדרך הבוצרים' בכך **שלא להשתמש בכלים הייעודיים לקציר ובציר, אלא יש להשתמש בכלי חיתוך לא מקצועיים**. והוסיפו הר"ש לבאר שדין זה הוא בקוצר ובוצר מן השמור אך מפירות מופקרים אין כלל האכלה.

קצירה ובצירה בכלים ייעודיים ולא בשינוי, מן ההפקר

והא דתניא בתורת כהנים מן המושומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר מופקר נמי כדרך בצירה אסור וע"י שינוי שלא כדרך בצירה, מופקר שרי. ומשומר אפילו שלא כדרך בצירה נמי אסור.

ומכל מקום לא אסרו חכמים פירות השדה המושומר לכל אדם, אלא שלא יקחו אותם מן המשמר. ולכך שנו בתורת כהנים (פרק א ג) ואת ענבי נזירך לא תבצור, מן השמור בארץ אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר, לא תבצור, כדרך הבוצרים, מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצצין אותן במקצע ואין דורכין ענבים בגת אבל דורך בעריבה. ופירוש, מדלא כתיב ענבי הנזיר לא תבצור וכתיב נזירך, לדרוש לא תבצור אותם כדרך נזיר שלך אבל תבצור אותם עם העניים כדרך שהם בוצרים, לומר שלא ישמרם לעצמו אבל ילקוט אותם עם העניים כהפקר וינהוג בהם גם כן כדרך שהעניים נוהגין לדורכן בעריבה.

וקתני התם (שם ה) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, מן השבות בארץ אתה אוכל אבל אי אתה אוכל מן השמור, מכאן אמרו שדה שנטייה בית שמאי אומרים אין אוכלין פירותיה בשביעית, ובית הלל אומרים אוכלין, כלומר כיון שאמרה תורה שיהא השבות לנו לאכלה ולא השמור אמרו ב"ש שהפירות עצמן נאסרין, וב"ה סוברין שאין הפירות נאסרין, שלא בא הכתוב אלא לאסור לנו שלא נשמור ויהיו לנו הפירות מן השבות.

וכן הענין שאמרו שאין קוצצין התאנים במקצע ולא דורכין הענבים בגת, גדר ואסמכתא מדבריהם כדי שלא יבואו לידי שימור ואסיפת הפירות ויגזלו אותם מן העניים, וזה הענין השנוי כאן בברייתות הללו.

התוספות בשונה מדעת הר"ש נקט מן השמור אין לקצור ולאכול ככל, וכל שהוא מן המופקר חותר בשינוי שהוצרכ.

והראשון נקט שאף השמור לא נאסר לכול אלא יש להפקיר וחותר באכילה, וכן אף המופקר גדרו חכמים שאין לקצור כענבי נכרך כדרך בעלים אלא כדרך העניים שהוצרכ בשינוי ודורכים בעריבה.

קצירה ובצירה בכלים ולא ביד

הגר"א שנות אליהו ד"ה תאנים

ההכלל במשומר אסור בשום ענין אף בשינוי רק במופקר שרי בשינוי, ודוקא בתלוש אבל במחומר אסור אף במופקר לקצור כי אם לתלוש בידים וכן תני בת"כ ... ואת ענבי נזירך לא תבצור מן השמור בארץ אין אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר, לא תבצור כדרך הבוצרים פי' אף בענבים שהם מופקרים לא התרתי לך רק לתלוש ולא לבצור כדרך הבוצרים.

דעת הגר"א שקציר ובציר מן השמור אסור באכילה, ומן המופקר חותר רק ביד.

פסיקת ההלכה

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה א

כל שתוציא הארץ בשנה שביעית, ...הכל מותר לאכול מן התורה שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה... וזה שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה, ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל.

הלכה ב

הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור, ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרים לוקה.

הלכה ג

וכיצד עושה תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל מייבשן בחרבה, ולא ידרוך ענבים בגת אבל דורך הוא בעריבה, ולא יעשה זיתים בבית הבד, אבל כותש הוא ומכניס לתוך בד קטן ביותר וטוחן בבית הבד ובקוטב ומכניס לבד קטנה, וכן בשאר הדברים כל שיכול לשנות משנה.

הלכה ד

מצות עשה להשמיט כל מה שתוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה, וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מצות עשה, וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו, אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין בכ"מ שנאמר ואכלו אביוני עמך, ויש לו להביא לתוך ביתו מעט כדרך שמביאין מן ההפקר, חמש כדי שמן חמשה עשר כדי יין, ואם הביא יתר מזה מותר.

חזון איש שביעית סי' יב ס"ק ה-ו

דעת הרמב"ן דאין איסור מה"ת במופקר לקצור כדרך הקוצרין אלא חכמים אסרוהו לעשות גדר שלא ישמר ואסמכוהו אקרא. אבל דעת הר"מ פ"ד ה"א והכ"ב דהקוצר כדרך הקוצרין והבוצר כדרך הבוצרין לוקה ומשמע דאפי' מן המופקר קאמר וקרוב הדבר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל קוצר שדה אחרים מדין הפקר אינו בכלל האזהרה.

ועניין דרך הקוצרין פי' הר"מ בגודל הכמות ולשון הר"מ שם שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר ונראה דבקצר כל השדה לחוד לוקה. ואם קצר לא נאסר התבואה וחובט מעט מעט ואוכל, ואם דש בבקר או העמיד כרי משמע מדברי הר"מ דנמי לוקה וקשה מנ"ל לרבנו זה דבקרא כתיב לא תקצור, ואי כוונת רבנו שאינו לוקה עד שיעשה הכל כדרך בעלים שאר ימות השנה ניחא... א"נ כדרך הבוצרין היינו לנהוג בעלות. ולא מצינו לדעת רמב"ן איסור שבות בגודל הכמות במופקר.

קטיף שביעית (פרק כא סע' ב)

הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאסוף אותן כדרך שאוסף בכל שנה, שנאמר: "את ענבי נזירך לא תבצור" (ויקרא כה ה). משמעות הדבר היא שאסור לאסוף פירות השייכים לשנת השמיטה כדרך בעלים ובכמויות מסחריות.

קטיף שביעית (פרק כא סע' ו)

מותר לאסוף את היבול רק בכמות קטנה לצריכה ביתית ובשינוי מהדרך הרגילה, כך מוכיח האדם בהתנהגותו שאינו רואה את עצמו כבעלים על תנובת השדה.

דעת הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק ד הלכה א, כה-כד) איסור קצירה וקצירה מן התורה הוא בין מן השמור ובין מן המופקר ומשמעותו שלא ינהג מנהג בעלים בפירות. ולכן יש לקצור מעט מעט וכן שאר העיבודים יהיו בכמויות קטנות.

חידוש החזון איש (סי' יב ס"ק ה-ו) שאף לדעת הרמב"ם מכללה זו של מעט מעט היא רק בקוצר ובוצר שדהו, אך בשל אחרים מדאורייתא מותר לקצור כל השדה ורק מדרבנן אסור ויש לקצור מעט מעט.

ודעת הרמב"ן (ויקרא כה, ה) היא שאיסור קצירה וקצירה עניינו שיש להפקיר את הפירות, ומדאורייתא פירות מופקרים אין איסור לקצור כדרכו, אלא גדרו חכמים שיקצור בשינוי ובכמויות מועטות.

קטיף שביעית (פרק כא סע' ב, ו) פסקו כדעת הרמב"ם שאסור לאסוף פירות השייכים לשנת השמיטה כדרך בעלים ובכמויות מסחריות, אלא רק בכמות קטנה לצריכה ביתית ובשינוי מהדרך הרגילה (כדעת הפ"א), כך מוכיח האדם בהתנהגותו שאינו רואה את עצמו כבעלים על תנובת השדה.

תקנת אוצר בית דין, היתר הקציר והבציר

מהי תקנת 'אוצר בית דין'?

 תוספתא (שביעית פ"ח ה"א-ה"ד)

ה"א: בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות, כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון שלוש סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר.

ה"ב: הגיע זמן תאנים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ועודרין אותן ועושין אותן דבילה ומכניסין אותן לאוצר שבעיר.

הגיע זמן ענבים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ובוצרין אותן ודורכין אותן בגת וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר.

הגיע זמן זיתים שלוחי ב"ד שוכרין פועלין ומוסקין אותן ועוטנין אותן בבית הבד וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר.

ומחלקין מהן ערבי שבתות כל ואחד ואחד לפי ביתו.

 רמב"ן ויקרא פרק כה פסוק ז

ועישו להם תקנות מדבריהם, בראשונה היו בית דין עושין אוצר בכל עיר ועיר, מתחילת יציאת הפירות היו נוטלין אותם מיד מביאייהן ומכניסין אותן לאוצר, וכשיבא זמן לקיטת כל אותו המין כגון שבא זמן של (קציר) [קין] ועת הבציר הגיע, ב"ד שוכרים פועלים ובוצרין ומוסקין ולוקטים כל אותו המין ודורכים ומוסקין בגת ובבית הבד כדרך שאר השנים, ונותנים לאוצר שלהן, ואלו הפירות המכונסים לאוצר בית דין אינן צריכין ביעור אחר שכבר מבוערין הם מן הבית, ואחד עניים ואחד עשירים מותרין לאחר הביעור לקבל מהם מיד ב"ד ולאכלן. וכל זו התקנה והטורח של ב"ד, מפני חשד שלא יבאו לעכבם או לעשות מהם סחורה.

מתקנת אוצר בית הדין הותרו הקצירה והבצירה כבכל השנים, וכן הותר לעשות העיבודים בבית הכד כבכל השנים.

הסבר כיצד הותרו הקצירה ובצירה בתוספתא (אוצר בית דין)

לאור הגדרת איסור קצירה ובצירה בשביעית שאין לקצור בכמות מרובה, ננסה לבאר כיצד התקיימה תקנת אוצר בית הדין.

הרמב"ם לא הזכיר את תקנת אוצר בית הדין, לעומתו הרמב"ן הזכירה בפירושו לתורה.

רדב"ז שמיטה ויובל פ"ז ה"ג ד"ה מחלקן

והשמיטת הך תוספתא דהיו שלוחי בית דין יוצאין וכ"ו לפי שאינה הלכה, אי נמי שאינה אלא בראשונה שהיו שם בית דין אוצרין ומחלקין וכתב משנתנו כצורתה.

לפנת הרדב"ז (בתירוץ הראשון), הרמב"ם לא הזכיר תקנת אוצר בית הדין בהתאם לשיטתו שיש איסור קצור וכצור בכמויות מרובות.

ספר השמיטה פרק ג סי' ג אות ג

ומהי טעמא היו נוהגין לפניו שב"ד היו לוקחין את הבציר לרשותם ושלוחיהם היו קוצרים ובוצרים ועודרין ומוסקין וכו' שלא בשינוי והיו מחלקין לכל אחד, דאחרי שכל עיקר הטעם הוא כדי להראות שהוא הפקר אין לך מנהג הפקר גדול מזה.

חזון איש שביעית סי' יב ס"ק ה ד"ה דעת

...אבל דעת הר"מ פ"ד ה"א והכ"ב, דהקוצר כדרך הקוצרין והבוצר כדרך הבוצרין לוקה, ומשמע אפילו מן המופקר קאמר, וקרוב הדבר שאין לאו זה אלא בקוצר שדהו אבל קוצר שדה אחרים מדין הפקר אינו בכלל האזהרה.

ס"ק ו ד"ה ומהא דתניא

ומשמע בתוספתא שם שבוצרין הכל בבת אחת ולא מעט מעט. ויש ראייה מכאן דאף לדעת הר"מ אין איסור רק בבעלים.

הגר"ש ישראל, חוות בנימין (שם עמ' סח ד"ה ונראה)

אבל לרמב"ם שכל עיקר האיסור הוא כשעושים כדרך שעושים כל השנה, אם כן הדריכה בגת של הענבים וכל כיו"ב הם באיסור תורה, איך הותר להם לשלוחי ב"ד, אלא ע"כ מפני שכל האיסור הוא - הבלטת הבעלות שיש בזה, וכל שנעשה במופגן על ידי שלוחי ב"ד שמראה שמן ההפקר זה נאסף כל עיקר האיסור אינו קיים.

לפנת ספר השמיטה, החזון איש והגר"ש ישראל וואלי ויסוד האיסור לקצור ולכצור בכמויות מרובות, לדעת הרמב"ם הוא משום שבכך מבטל את בעלותו על הפירות אם כן כאשר אחרים עושים כן, וכל עין שלוחי בית הדין, שניכר שם ההפקר נאסף, כל עיקר האיסור אינו קיים ומותר.

ב. קצירה ובצירה לצורך עבודת הקרקע והאילן

האם מותר מן התורה לקצור ולבצור בשביעית גידולי שיטת שאינם קדושים בקדושת שביעית?

בהכנה הפשוטה היא איסור קציר ובציר נובע מקדושת פירות שביעית, ואכוח חובת הפקר פירות שביעית שאין לבטא בעלות על פירות אלו. אם כן נראה שאין איסור קציר ובציר פירות שיטת בשנה השביעית וכן איסור קציר ובציר יהיה אף בשנה השמינית, כל עוד גדלים פירות שחננו בשביעית הקדושים בקדושת שביעית.

האם מותר מן התורה לדלל פירות (שיטת וכל שכן שביעית) לתועלת האילן והפירות האחרים?

מה דין קציר ובציר לצורך עבודת הארץ או האילן (דילול פירות) בשנה השביעית?

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ד

הלכה א

ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שבארנו.

הלכה ב

הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור, ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבודרים לוקה.

כפירוש הרמב"ם נראה שגם קציר ובציר לצורך עבודת הקרקע והאילן אסורה בשמיטה.

פאת השולחן שביעית פרק כג סע' ו אות יב

ואם בצר וכ"ו הינו זומר שעי"ז מתגדל האילן

ספר השמיטה פרק ג סי' ג אות א

וההיתר לקצור ולבצור בשינויים הוא דוקא לצורך הפרי כגון לאכילה אבל לטובת האדמה או לטובת האילן אסור מן התורה בכל אופן אפילו מטע ואף בשינוי, וכן הוא לשון הרמב"ם (פ"ד כ"ב) הפירות וכ"ו לא יאספם כדרך האוספים בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור ואם בצר לעבודת האילן או שבצר (לאכילה) כדרך הבודרים לוקה. הרי שכתב שני מיני בצירה האחד לעבודת האילן והשני לאכילה. וכדרך הבודרים נאמר על בצירה לאכילה ועד"ז דבריו לעיל (הלכה א) את ספיה קצירך לא תקצור שלא יקצור בדרך שקוצר בכל שנה ואם קצר כדרך הקוצרים או שקצר לעבודת הארץ כו'.

ספר השמיטה פרק ז סי ד

והקצירה והבצירה המותרת והיא כשקוצר ובוצר לאכילה פירות המותרין אבל כשקוצר ובוצר להשבחת האדמה או להשבחת הנטיעות האילנות והפירות שיגדלו יותר יפה הר"ז בלאו דזומר ממהות הזמירה לגידול האילן שאסורה מה"ת. דישנם שני מיני קצירה ובצירה אם קוצר ובוצר לאכילת הפירות בזו אמרו שלא יקצור כדרך הקוצרים והבוצרים כי אם בשנוי, ואם קוצר ובוצר לעבודת האדמה או הנטיעות הרי זה בכלל הלאו. וכך הם דברי הרמב"ם פ"ד א' ואם קצר כדרך הקוצרים או לעבודת הארץ הרי זה בכלל הלאו וכן דבריו להלן (שם כ"ב) ואם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרים לוקה הרי שבאר ד"ז גם בקצירה וגם בבצירה.

חזון איש שביעית סי' יז אות ג

אבל מדברי הרמב"ם פ"א ה"ב ג' ופ"ד ה"א והכ"ב מבואר דקצירה ובצירה לעבודת הארץ ולעבודת האילן לוקין עליהן, והנה יש בכלל קצירה ובצירה עניין מחודש שהן תולדות זורע ונוטע והתורה חייבה עליהן...

פאת השולחן ביאר שדעת הרמב"ם שבצירה לעבודת האילן היא זמירה שאסרה תורה. ובספר השמיטה הרחיב וכתב 'אבל כשקוצר ובוצר להשבחת האדמה או להשבחת הנטיעות האילנות והפירות שיגדלו יותר יפה הר"ז בלאו דזומר ממהות הזמירה לגידול האילן שאסורה מה"ת. דישנם שני מיני קצירה ובצירה. גם החזון איש נקט בסגנון זה: 'והנה יש בכלל קצירה ובצירה עניין מחודש שהן תולדות זורע ונוטע והתורה חייבה עליהן...'

הרי לדעת פאת השולחן ספר השמיטה והחזון איש קצירה ובצירה לעבודת הארץ והפירות שיגדלו יותר יפה הר"ז בלאו דזומר ממהות הזמירה לגידול האילן שאסורה מה"ת. דישנם שני מיני קצירה ובצירה. גם החזון איש נקט בסגנון זה: 'והנה יש בכלל קצירה ובצירה עניין מחודש שהן תולדות זורע ונוטע והתורה חייבה עליהן...'

מעדני ארץ שביעית סימן ג פ"ב

אות ה. נראה שאף שמפשטות דברי הרמב"ם משמע דסובר שיש באיסור קצירה ובצירה שני סוגים א כדרך הקוצרין והבוצרין ב בצירה לעבודת הארץ ובצירה לעבודת האילן. מ"מ נלענ"ד דלא מסתבר כלל לחדש שיטה זו בדעת הרמב"ם, משום דחוץ מזה דלא מצינן כלל בשום מקום מקור לזה. קשה נמי מה טעם לא זכר כלל הרמב"ם בפיה"מ ובסה"מ אלא את הסוג הראשון ולא כשני, וכן גם ברמזי כמצוות שבתחלת הל' שמיטה ג"כ לא כתב כי אם איסור קצירה ובצירה כדרך הקוצרין והבוצרין...

אות יא. עוד נלענ"ד לומר ככל הדברים הנ"ל אך קצת באופן אחר, דלעולם עיקר איסור קצירה הוא רק שלא יקצור כמנהג בעלים כדי להראות שהפירות הן הפקר, אלא דבר זה עצמו משכחת לה בתרי אנפי שאם קצר כל השדה והעמיד כרי או אפילו אם קוצר למאכל מ"מ כיון שקוצר כל השדה ועושה גורן הרי הוא מראה בכך מנהג בעלות, אלא אפילו אם אינו מעמיד כרי אלא שקוצר כל השדה כדי לנקותה וכדכתב הרמב"ם בפיה"מ גבי מחצב, וכן גבי אילן הוא תולש את כל הפירות כדי שלא יבחישו את האילן וכדומה, אז ג"כ חשיב כקצירת בעלים ואסור. משום לאע"ג שהתורה לא הפקיעה כלל בשביעית את בעלותו מגוף השדה והאילן מ"מ הקפידה תורה שלא להראות כלל שום בעלות ע"י קצירה ובצירה. ולכן אין שום היתר לקצור כי אם מעט מעט באופן שאין ניכר כלל מהקצירה שהוא

בעלים. ולפי פירושו בכוונת הרמב"ם אתי שפיר דלכך לא הזכיר הר"מ עצמו בסה"מ וכן שאר הפוסקים כי אם איסור קצירה כדרך הקוצרין משום דבאמת עיקר איסור קצירה אינו אלא אחד ולא שנים. וכיון שכתבו כולם להיתר קצירה הוא רק כשקוצר מעט מעט ואוכל, ממילא נשמע שאסור לקצור כדרך בעלים, והיתר הקצירה הוא רק למאכל ולא לסחורה ועבודת הארץ וכדומה. וגם ניחא מה שהרמב"ם כיילנהו להני תרי איסורי בהדי אהדדי, משום דבאמת שוין הן ולא נוהג איסורן אלא בפירות שיש עליהם קדושת שביעית ולא בפירות של שנה ששית שנכנסו לשביעית.

מעדני ארץ שביעית סימן ג פרק ב אות ח

ומיהו בפירות ערלה נלענ"ד לשפיר מותר משום דכיון שהתורה אסרתם ואין אני קורא בהה קרא דוהיתה שבת הארץ לכם לאכלה לא נוהג בהם כלל חובת הפקר, ולפי מאי דאמרן דתלוי בחובת הפקר שפיר מותרין בבצירה, ועיין ברידב"ז סימן א' שכתב דפירות שאסורין באכילה לגמרי לא נוהג בכך קדושת שביעית עיי"ש.

לעומתם ספר מעדני ארץ (שביעית סימן ז פ"ב אות ה, יא) סובר שאיסור קציר ובציר לעבודת הקרקע והאילן נובע מאותו איסור של קצירה ובצירה של פירות שביעית לאכילה, והוא שאין לטא בעלות על הפירות הקדושים בקדושת שביעית, ומתבטא הדבר בשני אופנים, שקציר ובציר לאכילה בכמות גדולה וכן בקציר ובציר לצורך שאינו לאכילה, כקציר לתועלת לקרקע או כבציר לתועלת האילן. ולשיטה זו התבאר במעדני ארץ (שביעית סימן ז פרק ב אות ח) שאין איסור קצירה ובצירה בשנה השביעית על פירות עורלה, וכן בפירות שנה שישית אלא רק על פירות שנה שביעית.

פסיקת ההלכה

קטיף שביעית פרק א סעיף יב

קצירה לעבודת הקרקע ובצירה לעבודת האילן אסורות אף הן מן התורה.

קטיף שביעית פרק ח סעיף יא

קטיף אתרוגים לאחר החג, כדי לחזק את העץ לשנה הבאה – אסור מן התורה.

קטיף שביעית פרק לה סעיף ה

הסרת פירות בעצי ערלה למניעת ניצול של כוח העץ – אסורה. כאשר יש חשש שאנשים ייכשלו באכילת פירות ערלה, יש לשים שלט המזהיר על כך. אך אם הדבר אינו מעשי – מותר להוריד פרחים, ואף פירות.

בקטיף שביעית נקטו כדעת פאת השולחן ספר השמיטה והחזון איש שקצירה ובצירה לעבודת הקרקע והאילן הן הרחבה של איסור זריעה ונטעה וכמירה, ולפיכך אסור לדלל פירות כבר מתחילת השמיטה אפילו בקציר ובציר של פירות שנה שישית ופירות עורלה שאינם קדושים בקדושת שביעית, וכל שכן שאין לבצור פירות שביעית לצורך עבודת האילן.